

ה' של סבינה אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהוב ציון

"ספק נפשות להקל"

מדוע צריך פסוק לספק נפשות

פירש רש"י: משום דכתיב 'והצילו העדה'. והקשו התוס' בבבא בתרא (נ: ד"ה וספק) הרי בלאו הכי גם כן אין הורגין מספק, שאפילו ממון אין מוציאים מספק כל שכן שאין הורגין מספק. ובאחרונים תמחו על התוס' שבפסחים (יב.) איתא להדיא שלמדים כן מהפסוק, 'ואנן ניקום ונקטיל מספקא ורחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה'.

ובתורת חסד (ס' נא סוף אות ז) ובמצפה איתן (בב"ב שם) כתבו ליישב דעת התוס' על פי מה שכתב הצ"ח בפסחים (שם ד"ה ובזה), שיש לומר שצריך פסוק באופן שיש ספק ספיקא לפטרו מיתה, שבלא הפסוק היו סומכים על ספק ספיקא והורגין אותו. וכתב בתורת חסד שכן יש ליישב גם קושיית התוס' על רש"י בבבא בתרא שם שגם שם יתכן אופן של ספק ספקא, ולזה צריך פסוק שגם בספק ספקא אין הורגין אותו.

ובגידולי שמואל (ד"ה והנה לרש"י) כתב שכן יש ליישב גם רש"י בסוגיין, שגם כאן שייך אופן של ספק ספיקא כגון שאחד ישראל ודאי ושני תינוק מושלך בעיר דמחצה על מחצה, שבזריקה יש ספק ספיקא לפטור, אם יהרוג הספק ישראל או הישראל גמור, ואפילו הכי פטור מהפסוק של והצילו העדה.

ובעיקר קושיית התוס' מדיני ממונות, הקשה בקובץ שיעורים (בבא בתרא אות רכג) הרי בדיני ממונות אין הולכים אחר הרוב משום שיש חזקת ממון אבל בנפשות הולכים אחר הרוב משום שאין חזקת ממון, וא"כ אין ראייה מממון שאין מוציאים מספק. אלא שיש להקשות בסתמא איך אפשר להרוג מספק הרי נכנס בספק רציחה כמו שאין להביא קרבן לעזרה מספק חולין בעזרה. וכתבו האחרונים שלדעת רש"י צריך לומר שצריך פסוק שיהיה פטור בתורת ודאי ולא בתורת ספק. וכתבו בזה כמה וכמה נפקא מינה.

מז:

"ביצד מרקדין לפני הכלה"

מדוע לא הוזכר החתן

בקובץ שיעורים (אות מו) העיר מדוע הזכירו דווקא הכלה ולא החתן, ומשמע מזה שעיקר המצווה היא לשמח את הכלה, אבל אין לזה טעם, שהרי אדרבא - החתן מצווה על פריה ורביה ולא הכלה. וכן משמע מלשון הגמרא

ואי סלקא דעתך דמתבטל גירותו למפרע, הכי הווא ליה למימר, 'הבינן לה זוזי דלית לה שייכות כגויה, אלא פשיטא דכוח בית דין יפה שרק מכאן ואילך נעקר גירותה ולא למפרע.

אך מסיק החתם סופר דדבר ברור הוא דגירותו נעקר למפרע, וכל היינות שנגע הם יין נסך, וכן אם בא על בת ישראל פסלה בביאתו, ומדייק כן מלשון התוס' בסוגיין (ד"ה אביי) ומדברי הרמב"ם. "אלא דרובא דרובא אינן מוחין וניחא להו ביהדותיהו לכן אנו שותין את יינו, ונותנין לו אשה, וגם מברכין על טבילת גירותו, כמו שהמפריש תרומה מברך על הפרשתו, ולא חיישינן שישאל על הפרשתו ונמצא שאכל טבלים למפרע. ואביי ורבה הקשו רק לגבי ממון דאיכא לברורי שימתינו מליתן עד שיגדיל ולא ימחה, אבל לשאר דברים לא חיישינן כלל לזה".

מז:

"כל קבוע כמחצה
על מחצה דמי"

שעם העברת התינוק מיד ליד

בספר אשל אברהם מבוטשאטש (או"ח סוף סי' שכ"ח) כתב בטעם הנהוג בברית מילה שמעבירים אותו ממקום למקום כנהוג, שנחשב למצווה גדולה, על פי מה שדן לומר דתינוק שהוא חרש ושוטה אין אביו מצווה למולו, וממילא בשבת גם אסור למול אותו. ולפי זה אם התינוק עומד במקומו, הרי הוא קבוע במקומו, שהוא כמחצה על מחצה, ויש לנו לחשוש אולי הוא מהמיעוט שהם חרש או שוטה, ועל ידי הטלטול מהמקום לשם מצוות מילה, חל בזה כל דפריש מרובא פריש, שרוב ילדים הם פקחין וחייבים במילה, נמצא דעל ידי הטלטול ממקום למקום חל חובת המילה, וזהו המצווה הגדולה שבדבר.

יא.

"מטבילין אותו על דעת ב"ד"

מדוע נקט דווקא טבילה

בביאור הדבר שנקט רב הונא דווקא טבילה ולא מילה הביאו הרשב"א והריטב"א כמה ביאורים: א. רב הונא נקט דבר ששייך בין בזכרים ובין בנקבות. ב. משום שטבילה היא גמר הגירות ובאה אחר המילה כדקיימא לן (יבמות מו) מל ולא טבל כאילו לא מל על כן נקט מטבילין. ג. שיש חידוש בטבילה יותר מבמילה, משום שמילה יש סברא יותר שתועיל לו אף שמלין אותו בעודו קטן, משום שכשיגדל ויתרצה ישנה המילה בעולם בשעת רצונו, אבל טבילה שבשעה שטבל לא היה בן דעת, ובשעה שנתרצה כבר אינה בעולם, הווא אמינא שלא תועיל לו בעודו קטן כיון שגירותו מסופק שהרי יכול למחות כשיגדיל, קמ"ל שאף טבילה מועלת לו.

ד. בשיטה מקובצת כתב שאפשר שנקט טבילה, משום שרק זהו זכות הוא לו, אבל מילה כיוון שמצטער אינו חשוב זכות, ולא שייך בזה לומר על דעת בית דין, אבל אם כבר מל אפילו שהיה הדבר לחובתו, כבר יצא ידי מילה ושוב כשיטבילוהו נחשב לזכות ונגמרה מלאכתו על דעת בית דין.

"הגדילו יכולין למחות"

האם מברכים על טבילת גר קטן

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רנ"ג) נשאל בדבר גר קטן שבא להתגייר - האם מברכים על טבילתו. אי נימא כיון דהגדילו יכולין למחות, נמצא דבטל גירותו למפרע, ונמצא דהברכה היא ברכה לבטלה, או דאין גירותו נעקר רק מכאן ולהבא, דמכאן ואילך מיגז גיז, ואם כן שפיר מברכים על טבילתו.

ובתחילה רצה לומר דלא נעקרה גירותו רק מכאן ולהבא, מדקאמר אביי ורבה אי סלקא דעתך יכולים למחות יחינן לה ואכלה בגיותה,

מותר להסתכל בכלה (יז).

האם עדי קידושין צריכים לראות את הכלה

הרמ"א (אה"ע סי' לא ס"ב) כתב שנוהגין לכסות פני הכלות הצנועות. ובאבני מילואים (סק"ד) הביא בשם המהרי"ט שכתב: "זכורני שראיתי בילדותי בתשובת אבא מארי ז"ל באחד שקידש אשה אחת והיה פניה מכוסות ולא ראו העדים אותה, אלא אחר כך כשהלכה לה החזירה ואמרו לה שתגלה פניה כדי שיוכלו להעיד ואז ראו אותה". והאריך לצדד שלא לחוש לקידושין הואיל ובאותה שעה שנתקדשה לא ראו אותה הרי זה מקדש בלא עדים, ואף על פי שראוה לאחר מכן אין חשש. אך מסתפק שם כיוון שהעדים ראו מעשה קידושין אלא שלא הכירו את האישה יהא האיש אסור בכל הנשים שבעולם.

ובאבני מילואים דחה דבריו ודעתו שאין צריך לראות פני הכלה, כיוון שהוחזקה שפלונית היא המתקדשת, אין צריך ראיית פניה. וכן הביא בפ"ת (אה"ע סי' לא סק"ה, סי' מב ס"ק יג) בשם כמה אחרונים לדחות דברי המהרי"ט, וכ"כ בשו"ת דברי חיים (אה"ע ח"ב סי' עא) דעידי הקידושין אין צריכים להכיר המקדש והמתקדשת, וע"ע בשו"ת זכרון יהודה (סי' צא), מהריט"ץ (סי' נד), ובמב"ט (ח"א סי' רכז).

והגאון מהר"א תאומים בשו"ת חסד לאברהם (מהדו"ק אה"ע סי' כ) הסכים כדברי האבני מילואים, אך כתב שבזמננו שאין כאן חזקה רק על פי נשים שהן מוציאות קול שזוהי המתקדשת אין כאן חזקה כלל. ולכן יש להנהיג שהשמש יגלה פני הכלה קודם הקידושין, למען יכירו העדים וידעו את מי הוא מקדש. ע"ש. וכן בשו"ת ישמח לבב (אה"ע סי' יג) כתב שיש להזהיר שהעדים יכירו את הכלה קודם הקידושין.

אך בשו"ת בית שלמה (אבה"ע סי' ט) כתב להרב מהרי"מ מניזנב שרצה לחדש לגלות פני הכלה קודם הקידושין בכדי שהעדים יראו אותה על פי דעת המהרי"ט שהובאה לעיל. וכתב אליו הבית שלמה כי ח"ו לשנות בזה ממה שנהגו עד עתה על פי דברי הרמ"א (שם) וכן הוא דרך צניעות, בפרט שדבר מכוון הוא לעשות כן להסתכל באשה במתכוון, ודי בזה דברי האבני מילואים שכתב שאף שלא גילו פניה להסתכל בה הוי קדושי ודאי. ועוד יש להוסיף בזה אבל לא רציתי להאריך וכל המחדש בזה דבר לעשות נגד מנהג אבותינו ידו על התחתונה. וידעתי שלא כביר היה רב בקהלה גדולה ורצה לחדש דבר זה וכיוצא בזה ולעזה עליו כל העיר וישתקע הדבר.

ומו"ר הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א בספר שובע שמחת (פרק ז' הלכה ה) כתב: "יש אומרים שהעדים צריכים להסתכל בפני החתן והכלה כדי שידעו מי המקדש ואת מי הוא מקדש. ולכן נהגו לגלות את פני הכלה ולהסיר המסווה והצעיף שעל פניה, כדי שהעדים יכירוה. ויש חולקים ואומרים שאין העדים צריכים לראות את פני הכלה, כיון שהכל יודעים מי היא הכלה. וכיון שהוא מדרכי הצניעות לכן רבים נהגו שלא להסיר את המסווה מעל פני הכלה גם בעת הקידושין. וכן היה נוהג מרן אאמו"ר זצוק"ל. ומטעם זה יש המצריכים את העדים ללכת קודם החופה עם החתן בעת שמכסה את פני הכלה בהינומא, אך כבר כתבנו שאין מנהגינו כן. ולכתחילה יש לגלות פני הכלה".

בברכות (ו:) 'כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות', ששמחת חתן היא המצווה. ולפי מה שפירש רש"י שכונת הגמרא 'מה אומרים לפניה' היינו איך משבחין אותה לפני החתן כדי לשבח את מקחו, וכמו שאמרו להלן 'מי שלקח מקח מהשוק ישבחנו בעיניו', אם כן זהו שעושים לשמחת החתן.

ורבנו יוסף חיים בבן יהוידע כתב: "ותירץ בני ידידי כה"ר יעקב נר"ו, דהאשה ניהא לה אפילו באדם פחות, ובעל מום ושחור, דטב למיתב טן דו וכו', ולכן אין צריכין להמציא לחתן חן בעיני הכלה, אך הכלה צריך שתמצא חן בעיני החתן, לכך עושין הקלוס לה. ועוד הכלה כיון שנשאת נקשרת בחבלי החתן, שאינה יכולה לבעוט בו ולישא איש אחר, דאתתא לבי תרי לא חזיה, אבל החתן אפשר שיקח לו אשה אחרת על כלתו אם לא תמצא חן בעיניו, לכך עוסקין בקלוס שלה דוקא, עכ"ד נר"ו".

וכעין זה מצאתי בספר מטה משה (עמוד גמ"ח ח"ג בהכנסת כלה פרק ב): "אך עדיין אנו צריכין למודעי למה אמר הכתוב ומשוש חתן על הכלה לא הזכיר רק שמחת חתן. גם רבי חלבו לא אמר רק כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו, ולא הזכירו שיש לשמח את הכלה. ועל דרך הפשט נראה כי עיקר המצווה הוא לשמח את החתן, ולשבח ולהלל הכלה לפניו כדי שתהא חביבה עליו, ולא תהא קלה בעיניו לגרשה, אבל אשה בכל דהו ניהא לה".

יז.

"והתורה אמרה מדבר שקר תרחק"

מדוע לפי בית הלל אין זה שקר?

בטעם הדבר שלבית הלל אין בזה משום מדבר שקר תרחק משבחים את הכלה, ביאר הריטב"א, שכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום מדבר שקר תרחק. וכן ביאר רבנו יונה בשערי תשובה (שער שלישי אות קפא). ולפי זה משמע לכאורה שאף שקר גמור מותר מפני דרכי שלום, אמנם בחלקת מחוקק (סי' סה סק"א) כתב שאם יש לה מום אין לומר שאין לה מום, שזהו שקר גמור, רק יאמר סתם שהיא נאה וחוט של חסד משוך עליה.

אמנם דעת הט"ז (אה"ע סי' סה סק"א) שהטעם שאין כאן מדבר שקר תרחק, משום שבאמת כבר כתבו הראשונים שאף לבית הלל מה שאומרים כלה נאה וחסודה היינו שחוט של חן וחסד משוך עליה, ואין כאן שקר שהרי היא מצאה חן בעיני החתן שלה, שהרי אסור לישא אשה עד שיראנה, אלא שדעת בית שמאי שיש

דבריהם צריך לומר שמה שאמרו שמותר לשנות מפני השלום היינו כמו שכתב הערוך לנר ביבמות (שם ד"ה שנאמר) שזהו דווקא במקום שאינו שקר גמור, ואפשר לפרש בתרי אנפי, אבל במקום שהוא שקר גמור אסור אף מפני דרכי שלום.

ובתועפות ראם (על היראים סי' רלה סק"א) ביאר שדעת בית הלל שאין כאן איסור שקר כיון שאינו גורם היזק לחבירו, וכל איסור שקר הוא רק בגורם היזק לחבירו, וכמו שכתב ביראים, ודעת בית שמאי שגם זהו נקרא היזק כיון שגונב דעתו של הבעל.

כאן דברים הנראים כשקר שהעולם חושב שהיא נושאת חן בעיני כל רואיה, וזה שקר, והתורה אמרה מדבר שקר תרחק שלא לדבר דברים הנראים לשקר בעיני הבריות, ועל זה השיבו בית הלל, שכבר נודע מנהג העולם שנוהגין לשבח מי שקנה מקח רע מן השוק, כדי שלא לצער, אף כאן בוודאי יבינו כל העולם שמה שאמר שכלה נאה וחסודה היא, היינו בעיני החתן שלה. וכיוצא בזה פירש המהרש"א. ובפרישה (שם) ובבית שמואל (שם סק"ב) כתבו שבכלה נאה וחסודה אין כאן שקר, כיון שיש לתרץ דבריו שהיא נאה במעשיה. ולפי